

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

1936

VÄSTERGÖTLAND

Ugglum (äv. Hornborga)

Blomberg, Assar, 1928

Svar på ULMA:s frågelista 14 Bin och
biskötsel

21 bl.4:o

3 " " teckn.

1936

Bin och biskötsel.

Svar i Landsmålsarkivets Frågelista
n:r 14. Sagesman S. S. Blomberg, Rön-
desten, Uggelum, född lärstades 1848.
Upptecknat af Assar Blomberg 1928.

En bismuhälle i en kupa kallades
bistock. Etttrycket för att äga och skö-
ta bin var: hålla bi. Sådana bin,
som man hade åt andra och av vilka
man utgjöt hälften av ^{avkastningen} ~~avkastningen~~,
kallades "harnsbi."

Under slätten kunde det hända,
att man hietade "hidulabo" i mossan.
Då tog man upp "skösta" sög ur ho-
ningen, och lade den ^{sedan} tillbaka i boet.
Bikupan tillverkades av haluband,

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, UGGLUM

VGL.

Fröl. 14

J. P. Blomberg

vilka lades i spiral och sammankun-
dos med mjuka vidjor. Dessa kupor
hade upptill ett runt hål, vilket till-
slöts med en trätapp. Medtill i kanten
fanns en avlång öppning för bivas
in- och utgång, vilken kallades "flus-
tett". Kupan stod på en botten av
trä, den s. k. "bibotten", vilken vid
flüstret hade ett utsprång, som be-
märktes "skägget". Sprungan mellan
kupan och bibotten tätades med
kogödsel.

Över kupor med kraftiga ^{savstrållar} ~~strålar~~
sattes en ny kupa, detta kallades
ett "kransa" biva. Tappen togs då ur
i den undre kupan, så att biva

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928. UGGLUM

VGL.

Frs. 14

S. P. Blomberg

hade fri gång mellan kuporna.

Till fäste för kakorna sattes trästickor (speter) korsvis inuti kupan. Dessa stickor måste vässas, så att man kunde fästa dem i kupans väggar.

Kuporna stodo på "bibänken", vilken vanligen hade sin plats i solväggen utanför stugan. Till skydd mot vinterkylan täcktes kuporna med en halvmatta, men i skogsbygderna använde man för samma ändamål en hat av grånbark. Över flustret sattes en gråbarkvist. Genom en dylik anordning var flustret tillstängt, men luften hade likväl fritt spelrum.

Bina i gemen kallades "biflöjjer", drott-

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, UGGLUM

Frgl. 14

VGL.

F.P. Blomberg

vingen" vise." Drömmarna kallades "vass-
 bi", vilket var detsamma som vatten-
 bi. Ett samhälle utan drömming sådes
 vara "viselöst" och man ansåg att det
 ej kunde bli någon sedla med ett
 dylikt samhälle. Larverna i kupan kal-
 lades "biöngel". Ett medel mot bistyggen
 var att hålla kall jord intill det ska-
 dade stället.

Före svärningen brukade bina
 "mana". Om kvällarna gjorde man sig
 förvissad om maningen genom att knac-
 ka lätt på "skägget" samt lyssna.
 När bina svärade, kastade man vatten
 efter dem, för att de snart skulle sätta
 sig, samt slamsade med en mortel eller

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, UGGLUM

Frgl. 14 VGL.

Bien 5

L. P. Blomberg ringde med en bjällra. Varför man gjorde detta senare, visste ej sagesmannen.

När bina hängde sig i en klunga under "skägget," sade man, ut de "kassa sä." ✓

Det samhälle, som ståt över vintern, kallades "venterleggare," och det, varit från en svärm utgick, "moderkupa". Sagemannen hade hört uttrycket "pengfussvärn," men var ej säker på vilken svärm denna benämning avsåg.

För att bina efter svärmningen villigt skulle gå in i den nya kupan, brukade man quida denna med

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, UGGLUM

VGL.

Frgl. 14

Bin 6

S. P. Blomberg "mörtagräs",^{x?} vilket hade en skarp honningsliknande doft. Den är ört, som hade gulvita blomkorgar, växte allmänt i ångarna här i orten. Bina östas vanligen in i kupan med en skeel, ej så många av vad sort eller material. Då bina skulle drivas upp i en överstående kupa (kran), sökade man med trasor i flustret.

Man ville ej att bina skulle begiva sig ut för tidigt om våren, ty låto de den stickande marsolen locka sig härtill, föllo de döda ned på snö.

Om binas sämsring hade man ett föga vackert uttryck. Man sade

x älggräs 'Fairea ulmaria' (mörtagräs)
J. L.

Landsm. Upps. 1936
A. Blomberg. 1938. VGL UGGLUM
Frgl. 14

Bin 7

L. P. Blomberg nämligen att de "sket ut ventertappet." Då bina hade utset, kunde man lätt märka detta genom eskrementerna på "skägget."

Bland fiender till bina märktes talgocarna, vilka genom att kaka på "skägget" lockade ut bina och sedan slukade dem.

Man kände endast ett sätt att skatta bina utan att döda dem. Detta var att medelst sökning driva ned bina ner "kransen", som sedan togs och länsades på vase och hönung. Bikakorna kallades "bisköt."

"Slakta bina", "söka ihjäl bina" sade man. Vid slakten gick man tillväga

Landsm. Upps. 1926

A. Blomberg. 1928, VGL. XXXXXX UGGLUM

Frgl. 14

VGL.

Binn 8

J. P. Blomberg

på följande sätt: Man tog en pinne, vulladad med trasor och dop-pad i svavel, antände den och höll den ^{stuck med den i toppskälet. Flusträtt hade gjort tättäppt.} ~~ut till flusträtt.~~ På blaste man på svavelröken, så att den gick ^{ned} ~~up~~ i kupan. Binn blev härigenom be-lövade eller dödade. Först hade man grävt en liten håla i mar-ken i närheten. Över denna stäl-les slutligen kupan och binn ska-kades ur. Hålan skötades därpå igår.

Bihakorna togs sedan ut ur ku-pan och lades i en gles linneduk, vilken hängdes upp, så att hornen fick självrinna i ett tråg eller

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, XXXV, XXXX VGL. UGGLUM

Frgl. 14 VGL.

Bin 9

L. P. Blomberg

något annat kârl, som placerats in-
des. Denna honung ansågs som den
bästa. Därefter kramades kakorna,
för ^{man skulle} att ja us den honung, som vid
den föregående proceduren stannat
hvar. Slutligen slops ljunt vatten
över "krutten" och massan fick en
stai och draga. Nu erhöles "honingu-
vatten", vilket användes till dryck
och till matlagning.

"Krutten" kokades slutligen i vatten,
sådant man erhöle vase, som ^{vid kokningen} flöt ovan-
på vattnet och bildade en kaka.
Vaset användes vid vaseering av sey-
trääd samt vid kokning av plåster.
Honung ströks antingen eubart eller

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg, 1928, ~~XXXXXXXXXX~~ UGGLUM

Frgl. 14 VGL.

L. P. Blomberg

också tillsammans med smör på brödet. Detta kallades "högvingasmyrgås". Honung ansågs vara bra mot hosta och förkylning.

Man talade om personer som hade "bitur". Gjorde man av med biver, kunde det hända, att man mistade bituren och att denna överflyttades på den nye ägaren.

Nedanstående efter Verner Svärd, Hjärlingskonsten, Uggulum. Född i Flöby 1881. Flyttade till Grolanda 1894. Kom till Uggulum 1902. Sedan ungdomen intresserad biskötare. Uppgifterna förskriver sig huvudsakligen från sagesmannens morfar, född i Hochstorp, Hornborga.

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928. XXXVGLXXXXXXXXX HORNBERGA

Frgl. 14

VGL.

Sagesmannen hade varit med om
 att säga med en ihälig gran i
 Höversö (Grolanda), i vilken det fanns
 vildbin. Det skedde på vintern. Man
 visste ej fört att det fanns några bin
 i granen. Sågen gick rätt igenom ka-
 korna. Man åt sig först rätt på ho-
 rungen, och samlade sedan upp det
 överbliuva i de medförda krukorna.

I Grolanda kyrktorn hade det
 funnits bin så länge kyrkväktaren
 kunde minnas tillbaka

Sagesmannens mor hade berättat,
 att man sågat av sådana träd,
 i vilka det fanns bin, och att man
 hemfört de bifyllda stockarna. De

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928. HORNBERGA

VGL.

Förl. 14

Blm 12
V. Svård

hade sedan placerats i stämde stämning.

De hundor fanns tvänne slag, "mosskumbe" och "jordkumbe". De förstnämnda byggde sina bon i mossan, medan de sistnämnda bodde i jorden. Jordkumbeas bon voro större, och dees fanns mera hönning.

Bikuporna tillverkades av halva, och mantätade dem ^{kring tappen och} på ~~erfordliga~~ ^{med till} stället med kogödsel och aska.

Kuporna bundas i spiral, man började uppe vid tapphållet och fortsatte tills kupan blev färdig. För att halvbanden skulle bli jämna, drog man dem genom en ring eller

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928. HORNBERGA

Frgl. 14

VGL.

Bin 13
V. Svärd

ett horn (bakhorn). Banden ^{skavades} skattes
icke på bestämda ställen, utan ^{ny} halas
tillfördes så småningom. Allt efter som
man sydde, sköts hornet tillbaka.
Man sydde med blivna gransötter.
Dessa skulle togas på våren, när
trädet savade.

Den ^(flyghälet utskjutande delarna) under "bibblen" kallades "skäg-
get." Under kupan satte man, då så
erfordrades, ungefär kvartershöga
"kransar", tillverkade på samma sätt
som kupan. Detta kallades ett "krans-
sa" kupan. Samma benämning an-
vändes även då man ställde en
ny kupan över en förtvarande. Nam-
kupor böjades användas här i orten
från c:a 30 år sedan.

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1938, XXXXXXXXXX Ergl. 14
HORNBERGA

VGL.

Bien 14
V. Svänd

Till fäste för kakorna sattes stickor
korsvis inuti kupan. Dessa skulle -
liksom bibotten - vara av gran, där-
med var man mycket nog. Man
trodde nämligen att bina i annat
fall ej skulle trivas. Biekuporna stän-
des i rad på den s. k. bibänken,
med flustren vända ut söder.

Till vinterskydd för kuporna an-
vändes vanligen halva, men någon
gång grabark.

Bisamhället kallades "bistock".
Drottningen hette "vise" och drömmen
"vassbi". Bina i allmänhet kallades
"biflöjter." Man ansåg att visen var
själve styresmannen för bisamhället,

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, HORNBJÖRGA

Frgl. 14

VGL?

VGL.

i all synnerhet vid svärmningen. Det var han, som bestämde vart kosan skulle styras. När bierna svärmede, ringde man med kobjällor eller slog på benkar för att bierna ej skulle höra visens läte och flyga bort utan snarast möjligt sätta sig.

När bierna kommo hem och hade stora klumpar med frönjöl på benen, sådes det, att de hade "böxer".

Vid regn och åskväder ansågos bierna vara argare än vanligt. Man sade, att de "ven" och "skrek".

De äldre, märkare bikakorna kallades "bränsket". Svärmen voro "förste svärm", "andred svärm" och

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg, 1928, HORNBJÖRGA

Fgl. 14

VGL.

J. Svård x "treje svarm": Då förste svarmen i sin
 tus svarmde, kallades denna nya
 svarm "jungfrusvarm".

Vid svarmningen sade den unge
 visen "ut! ut!", medan den äldre
 visen svarade "kva! kva!". Ett sam-
 hälle, som ståt över vintern, kalla-
 des "vinterleggare".

Då en svarm flög ut och kretsade
 en stund i luften, för det sedan
 återvända till moderskupan, ansågs
 detta bero på att visen var för svag
 och inte kunde flyga. Då unga bi
 första gången voro ute och flögo kring
 flustret, sades det, att de "spela". "Di
 spelar, di svarmer snart," sade de
 gamle.

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928. HORNBERGA

Frgl. 14

VGL.

Biu 17
V. Svärd

Tor ut bina skulle stanna kvar på den plats, där de vid svärmningen såg sig, tills ut man hann ta in dem i kupan, stänkte man vatten över dem och skuggade dem med ett överhängande tak. Man väntade vanligen tills på eftermiddagen eller kvällen med ut taga in bina, ty då var det svart och man rädde bättre med dem. Kupan greddes först inuti med "mörstagnäs". Bina östes vanligen in med en träsked. ett taga in bina, kallades ut "stocka" dem. ✓

Tordom trodde man, ut icke vem som helst kunde handskas med

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, HORNBJÖRGA

Frgl. 14

VGL.

Bien 18

J. Svärd

bien, det var blott vissa personer, de s. k. "bikungarna", som hade denna gåva. Dessa personer låtsades vara så bekanta med bina, att de aldrig erhöles några bistygn.

Nå man matade bina, strök man honung på små brödskevor, vilka stukas in genom flustret. Bina lära ha ätit upp både honungen och brödet. Eller också tillfördes bina honung på små urholkade trästickor.

Bislakten tillgick således: En håla grävdes i jorden, lika vid som kupan. Tre upptill klivna trästickor, i vilka voro fästade svavlade trasor,

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, HORNBERGA

Frgl. 14

VGL.

Birn 19
V. Svärd

med stukkas i hálans botten. Stikorna
autändes och kupan ställdes över
hálan. Den uppgrävda jorden maka-
des intill kupan, så att det skulle
bli tätt. Birn kvävdes av svavelrö-
ken, och genom upprepade knuckvin-
gar på kupan föll de ned i hálan.
Slutligen avlyftades kupan och hálan
igenfylldes. Jorden trampades åt.

Kakorna plockades därpå ut och
masades sönder, varefter massan in-
neslöts i en linnecluk, som hängdes
upp i spisen. Hovningen fick en själ-
sinna. När den upphört att sinna,
kravades kakorna, för att man skulle
få en vad som ännu fanns kvar.

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, HORNBERGA

Frgl. 14

VGL.

Bira 20
F. Svärd

Slutligen slog man varmt vatten på massan, och i detta vatten lades även de redskap, såsom knivar och skedar, vilka använts vid honnings skörden. Man fick nu "honingavatten" vilket tillsattes med litet jäst och tappades på buteljer, samt användes till dryck.

En honung och rågenjöl gjordes en elg, vilken användes som botemedel för "onabet".

När en "bikung" dog, tog han bituren med sig i graven. Det ansågs vara bättre tur med häftebin och hillebin än med köpta bin.
Gustaf Jonsson, L:a Ståtorp, Ugglebo.

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, HORNBERGA

VGL.

Frgl. 14

Biu 21

Gust. jussu

90 år gammal berättar: Jonas, far
hans, hade biu i 40 år. Första vär-
men hittade han i en hög gran
i skogen vid Timmerbacka (Dagsnäs)
och han hade stort besvär med
att få ned in den. Det är tur med
hittet biu. Far var själv en intresse-
rad biskötare och han lämnade
ut "harnasbi" till flera personer.
När den gamle dog, var det emel-
lertid slut med bitusen.

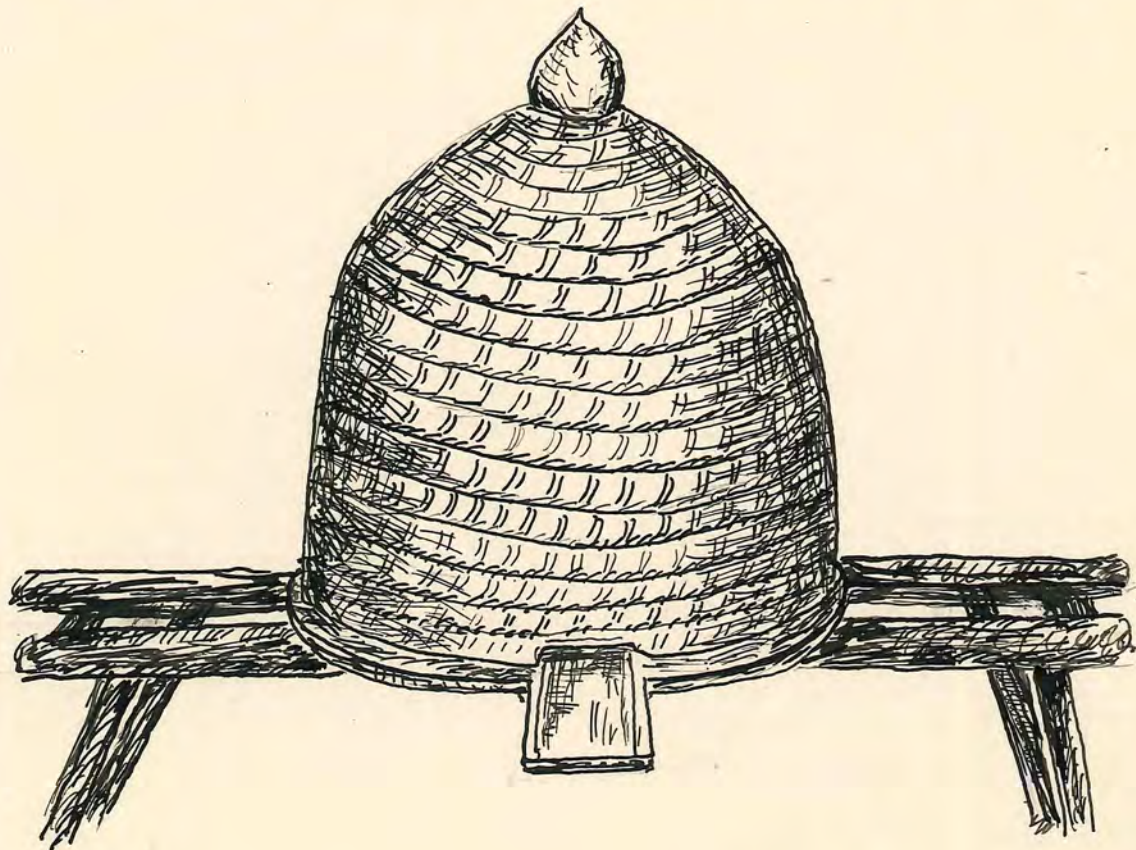
Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, UGGLUM

Frgl. 14

VGL.

Teckning till art. Bin och biskötset. I.

Bikupa av halm. Höjd 42 cm. Vidh nedtill 42 cm.
Avtecknad hos F. Svärd, Hårtingstomten, Uggleu.

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, UGGLUM

Frgl. 14

VGL. Assar Blomberg 1928.

Teckningar till art. Bin och biskötsel. II.

Fig. 1.

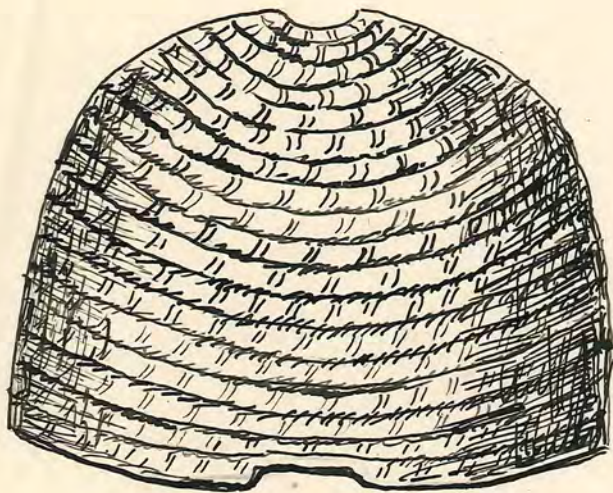

Fig. 2.

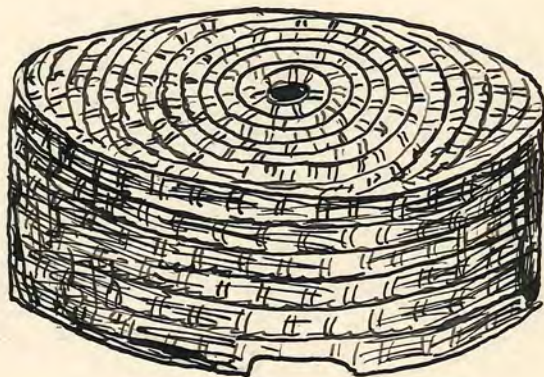

Fig. 1. Bikupa av halm. Höjd 32 cm. Vidd nedtill 48 cm.
Tillverkad av gratialisten J. Schiller, Ö. Tunhem.

Fig. 2. Platt halmkupa. Tillverkad sedan man börjat
använda skattkåpor, vilka ställdes ovanpå. Höjd
27, vidd 43 cm. Skottknäde hos V. Svärd, Ugglum.

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg, 1928, UGGLUM

Frgl. 14

VGL. Assar Blomberg 1928.

Teckningar till art. Bin och biskötset. III.

Fig. 2.

Fig. 1.

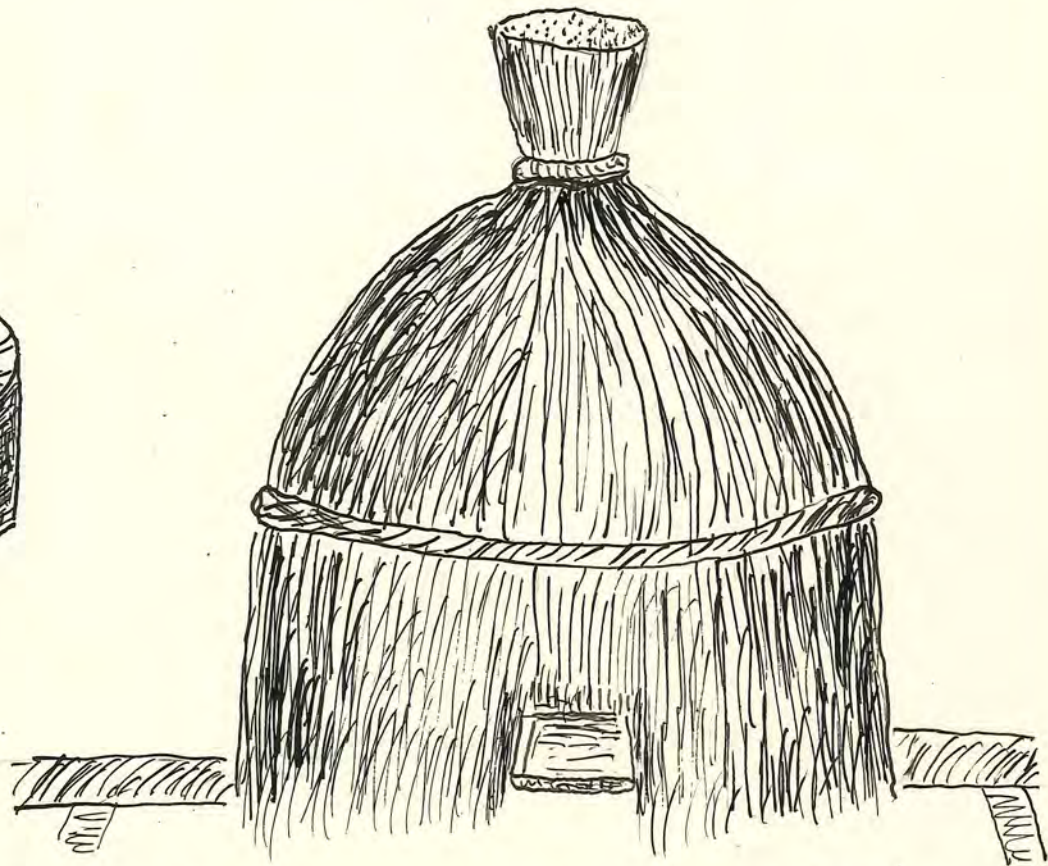
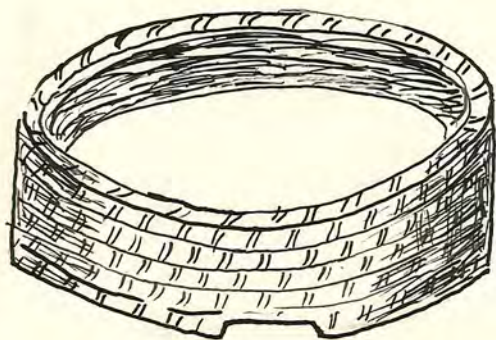

Fig. 1. Krans av halm, ställdes under kupan. Höjden 15 cm.
Fig. 2. Vinterskydd av halm över kupan.

Landsm. Upps. 1936

A. Blomberg. 1928, UOGLUM Frgl. 14

Assar Blomberg 1928.